

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНА ПОЛИТИКА

ЗДРАВА ЖИВОТНА СРЕДИНА ЗА
ЗДРАВИ РАБОТНИЦИ

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНА ПОЛИТИКА

ЗДРАВА ЖИВОТНА СРЕДИНА ЗА
ЗДРАВИ РАБОТНИЦИ

Документ за јавна политика

Проект: „Здрава животна средина за здрави работници”

СПРОВЕДУВАЧ: ФЛОРОЗОН – ЦЕНТАР ЗА ЕКОЛОШКА ДЕМОКРАТИЈА

Проектот е финансиран од Европската Унија преку под-грантовата шема на “Македонско здружение за заштита при работа” во рамки на проектот „Зголемување на капацитетите и зајакнување на улогата на регионалните граѓански организации за подобрување на работните услови и дијалог со државните институции“

Издавач: ЦЕНТАР ЗА ЕКОЛОШКА ДЕМОКРАТИЈА ФЛОРОЗОН СКОПЈЕ

Автор:

Марина Пуреовска Цветковски, Дипл. правник

Одобрил:

Кирил Ристовски, претседател на ЦЕД Флорозон

Тираж: 250 примероци

Скопје, 2018 година

Оваа публикација е изготвена со поддршка на Европската Унија. Содржината, ставовите и мислењата се единствена одговорност на авторите и на никој начин не може да се смета дека ги одразува ставовите на Европската Унија.

Содржина

АПСТРАКТ	5
ВОВЕД	7
ДЕФИНИЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ	8
РЕШЕНИЕ (ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИ НАЧИНИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА МОМЕНТАЛНАТА ПРАКСА)	10
РЕШЕНИЕ – НАЧИНИ НА НАДМИНУВАЊЕ НА МОМЕНТАЛНАТА ПРАКСА	16
ПРЕПОРАКИ ОД ЗАКОНОДАВНАТА РЕГУЛАТИВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	23
БЕНЕФИТ	26
ПОВИК.....	28

АПСТРАКТ

Република Македонија со донесувањето на Уставот од 07 ноември 1991 година, во член 1 се декларира како суверена, самостојна, демократска и независна држава. Исто така, во Уставот на Република Македонија пропишано е дека Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните, согласно начелото на социјална праведност, како и реализирање на една од темелните вредности во истиот за уредувањето и хуманизацијата на просторот и заштитата и унапредувањето на животната средина и на природата.¹

Секоја држава, согласно законите, мора да се грижи за здравјето на своите граѓани. Тоа е фундаментално право на секој граѓанин и државата преку институциите и законските норми мора да работи на подобрување на условите за работа, за живот, за економската благосостојба, како и одржување на здрава животна средина.

Република Македонија, од 17 декември 2005 година, е со статус земја-кандидат за влез во Европската Унија и покрај сите услови кои и се наложуваат преку извештаите и препораките дадени на институциите, треба да работи на подобрување на животните услови на своите граѓани во сите полиња од нивниот живот.

Едно од тие полиња е унапредување на животната средина преку подобрување на условите за работа на работниците, сè со цел да се намали смртноста, влошените здравствени состојби и трајните последици по здравјето и животот на истите. Задолжително е и подобрување на законската регулатива и на подзаконските правни акти за регулирање на овие состојби, кои мора да бидат почитувани од работниците, од приватниот сектор и најважно од државата.

Република Македонија ја ратификуваше Конвенцијата за безбедност и здравје при работа² од 1981 година (C155), како една од Конвенциите на Меѓународната организација на трудот и како нејзина членка, мора да ги почитува принципите на национална политика кои се содржани во чл.4 од истата, која во ст.1 вели дека:

Секоја земја-членка, согласно со националните услови и практика и во консултација со најголем дел од претставниците на организациите на работодавачите и работниците, формулира, спроведува и повремено ревидира кохерентна национална политика за безбедност и здравје при работа.

Согласно истата, во чл.4 од Конвенцијата за безбедност и здравје при работа, Владата на Република Македонија има донесено и Програма за безбедност и здравје при работа, со која во чл.4 од Законот за безбедност и здравје при работа е утврдена и Стратегијата за развој на безбедноста и здравјето при работа за заштитата на животот, здравјето и работоспособноста на вработените и спречување на повреди при работа и професионални и други болести поврзани со работењето.²

Во ст.2 од членот 4 од Конвенцијата за безбедност и здравје при работа е дадена и целта заради која е донесена:

Целта на политиката е спречување на несреќи и повреди на здравјето, што произлегуваат од, се поврзани со, или настануваат во текот на работата, преку сведување на минимум, колку што е тоа изводливо, на причините за опасностите поврзани со работната средина.²

Една од првите стратегии на национално ниво е “СТРАТЕГИЈАТА ЗА ЗДРАВЈЕ, ЗДРАВА ЖИВОТНА И РАБОТНА СРЕДИНА И БЕЗБЕДНОСТ НА РАБОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”, која е усвоена од Владата во 2006 година.³ Оваа стратегија, како прв документ од овој вид, ги изнесе на виделина недостатоците, ги утврди приоритетите за подобрување на состојбата и го започна процесот на усогласување на Македонското со Европското законодавство.

ВОВЕД

Република Македонија, како социјална држава има донесено повеќе закони од оваа сфера: Закон за безбедност и здравје при работа, Закон за здравствена заштита, Закон за здравствено осигурување, Закон за пензиско и инвалидско осигурување, Закон за работни односи, Закон за животна средина, Закон за квалитет на амбиентален воздух, Закон за води, Закон за заштита од бучава, Закон за управување со отпад, Закон за природа, како и повеќе подзаконски правни акти и во нив се утврдени мерките за безбедност и здравје при работа, како и обврските и правата кои произлегуваат од работните односи за работниците и работодавачите во насока за подобрување на работните услови.

Одредбите од овие закони се применуваат во сите дејности на јавниот и приватниот сектор, за сите лица осигурени од повреда на работното место или професионални болести, кон прописите за пензиско, инвалидско и здравствено осигурување и за сите други лица, како и за странските државјани, кои се вклучени во работните односи на територијата на Република Македонија.

Сепак, едни од најзагрозените категории на работници се оние кои работат на отворен простор и се под влијание на неповолни временски разлики, како и штетни еколошки услови, кои секоја година се поштетни за нивното здравје.

Постојат повеќе категории работници кои работат на отворен простор на ниски и високи температури и штетни еколошки услови, односно се потенцијално изложени на ризик од: експлозивни супстанции, азбест, биолошки агенси, хемиски супстанции, електромагнетни полиња (физички агенси), отровни испарувачи, канцерогени материји, отпад и уште многу други кои претставуваат опасност по животот и здравјето на истите.

1. Индустрии во кои работат работници на отворен простор се:
2. земјоделство, шумарство и рибарство,
3. рударство, водостопанство, управување со отпад,
4. градежништво,
5. транспорт, трговија на мало и големо,
6. информациски и комуникациски дејности,
7. дејности во врска со недвижности,
8. преработувачка индустрија,
9. стручни, научни и технички дејности,
10. уметност, забава и рекреација,
11. дејности на домаќинства како работодавачи и
12. други дејности.

За таквата категорија на работници кои работат на отворен простор донесени се повеќе правилници, како подзаконски правни акти, кон кои мора да се придржуваат сите работодавачи и работници.

Законите и подзаконските правни акти подлежат на измени и дополнувања заради секојдневните прилики, како и врз основа на препораките и насоките на Европската Унија за усогласување на законодавствата на нејзините членки.

ДЕФИНИЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ

КРАТКА АНАЛИЗА НА ПОСТОЈНОТО ЗАКОНОДАВСТВО

Законот за безбедност и здравје при работа за прв пат е донесен на 24.07.2007 година (Службен весник на РМ бр.92/07) и досега има повеќе измени и дополнувања кон истиот (во понатамашниот текст: ЗБЗР).

Во дел 1, од ЗБЗР се дадени основните одредби на ЗБЗР во Чл.1: Со овој закон се утврдуваат мерките за безбедност и здравје при работа, обврските на работодавачот и правата и обврските на вработените од областа на безбедноста и здравјето при работа, како и превентивните мерки против професионалните ризици, отстранувањето на ризичните фактори за несреќа, информирање, консултирање, обука на работниците и нивните претставници и нивно учество во планирањето и преземањето на мерки за безбедност и здравје при работа. Исто така, во дополнетиот чл.1-а, дадена е целта на законот, односно воведување мерки кои ќе поттикнат подобрување на безбедноста и здравјето при работа.³

Во Законот во чл.9, се пропишани основните начела³ на кои почиваат мерките за безбедност и здравје при работа:

- Избегнување на ризици;
- Проценување на ризиците кои не можат да се избегнат;
- Справување со ризиците на самиот почеток;
- Прилагодување на работата кон поединецот, особено во однос на карактеристиките на работното место и работната средина;
- Изборот на личната заштитна опрема;
- Изборот на хемиски супстанции или препарати;
- Изборот на работни и производни методи;
- Спроведување на мерките потребни за одржување и зајакнување на здравјето;
- Прилагодување кон технолошкиот напредок;
- Замена на опасното со безопасно или помалку опасно;

- Развивање на целосна безбедносна стратегија која опфаќа, технологија, организација на работа, работни услови, меѓучовечки односи и фактори кои влијаат врз работната средина;
- Давање приоритет на колективните безбедносни мерки наспроти поединечните мерки и
- Обезбедување на соодветни упатства, инструкции и известувања на вработените.

Орган кој директно е задолжен за оваа проблематика е Министерството за труд и социјална политика на Република Македонија кое го врши надзорот над споведувањето на Законот за безбедност и здравје при работа. Министерството има сектор на чело со државен советник за креирање и развој на прекршочни политики од областа на работните односи и безбедноста и здравјето при работа. Секторот за безбедност и здравје при работа, во Државниот инспекторат за труд, е задолжен за извршување на работи од областа на безбедност и здравје при работа, за вршење надзор при изготвување и поднесување барања за поведување на прекршочна и кривична пријава. Исто така, секторот ги евидентира пријавените повреди на работа, дава согласност за исполнети услови за здравје и безбедност при работа, врши увид, односно инспекција во деловните простории и објекти, каде се обавуваат работните задачи, врши увид во документацијата, општите акти и исправите. Министерството за труд и социјална политика има легенда по градови, односно региони, каде има по едно одговорно лице кое задолжително го следи почитувањето на Законот за безбедност и здравје при работа.

Телото кое го врши надзорот над споведувањето на законот е Државниот инспекторат за труд како орган во состав на Министерството за труд и социјална политика и за својата работа директно одговара пред министерот за труд и социјална политика. Државниот инспекторат за труд врши редовни и вонредни инспекциски контроли врз работодавачите, заради почитување на законските норми за безбедност и здравје при работа.

Работа на отворен простор подразбира извршување на работните задачи на отворено во услови на различни температури и еколошки услови.

Во Република Македонија, климатските услови налагаат работење на екстремно ниски температури во зимскиот период, како и на екстремно високи температури во летниот период. Оттаму, може да се заклучи дека работниците, кои своите работни задачи ги извршуваат на отворени услови, се изложени на високи ризици при работа.⁴

Законодавството во Република Македонија, од подрачјето на безбедноста и здравјето при работа, минималните барања во однос на условите за работа на работниците на отворено при неповолни микроклиматски и еколошки услови, кои работодавачите треба да ги применат со цел да го заштитат здравјето и да ја зголемат безбедноста при работењето, се дадени во правилниците пропишани од Министерството за труд и социјална политика.

Институциите кои преку соопштенија, препораки и брошури излегуваат јавно и укажуваат на последиците од работење на отворено во различни временски

непогоди и еколошки загадувачи се Институтот за јавно здравје и Министерството за здравство.⁴

Законските и подзаконските акти, сепак, не се доволни кога станува збор за оваа проблематика и надлежните институции треба да посветат повеќе внимание за да се подобрат условите во кои работат работниците на отворен простор. Освен што мора да се работи на подобрување на законската регулатива од самите институции и работодавачите, Македонија како земја - кандидат за влез во ЕУ ќе треба да ги следи и препораките дадени од Унијата заради исполнување на нивните услови, кои се само сегмент од целокупната постапка за влез во истата.

РЕШЕНИЕ (ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИ НАЧИНИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА МОМЕНТАЛНАТА ПРАКСА)

Согласно Законот за безбедност и здравје при работа, работодавачите мора да имаат донесено одлука за изготвување на изјава за безбедност,³ како и за поведување постапка за процена на ризик на секое работно место со одредување на едно или повеќе стручни лица од редот на вработените. Изјавата за безбедност е обврска на секој работодавач и истата мора да содржи:

- Датум на издавање на изјавата,
- Податоци за лицата кои учествувале при изработка на изјавата за проценка со ризик,
- Податоци за претходни прегледи и испитувања на средствата за работа,
- Податоци за работни места, организациски единици и број на вработени кај работодавачот,
- Процена на ризикот и
- Податоци за стручни лица за безбедност при работа и за овластената здравствена установа на трудот.

Проценката на ризик мора да се повторува при секоја појава на промена на условите, средината, технологијата и материјалите. Под ризик се подразбира квантитативно изразена мерка на веројатноста дека како последица на изложеноста ќе се јават штетни ефекти врз здравјето и животот на професионално изложените работници. Министерството за труд и социјална политика има донесено Прирачник за проценка на професионален ризик како проект на Меѓународната организација на трудот (МОТ) и Австриската агенција за развој (ADC), во кој се дадени насоките како се прави проценка на ризик на работните места согласно законодавната регулатива и препораките на Европската Унија.⁵

Во прирачникот се наведени „чекорите“ како да се намалат професионалните ризици како:

1. Идентификација на штетност и изложеност,

2. Евалуација и приоритизација на ризикот,
3. Донесување одлука за превентивни мерки,
4. Преземање на акција и
5. Следење и контрола на процената.

Работодавачите, согласно Правилникот за начинот на водење на евиденција во областа на безбедност и здравје при работа, мора да донесат одлука за водење на евиденција и истата да ја водат рачно во посебна книга или во електронска форма.

Согласно Законот за безбедност и здравје при работа, евиденцијата се води за:

- Стручно обучување и оспособување на вработените за безбедна работа,
- Спроведени испитувања на физичките, хемиските, биолошките, канцерогените и други супстанции и агенси, микроклимата во работните и помошните простории за различните работни места,
- Претходни и периодични здравствени прегледи на вработените,
- Професионални болести, заболувања во врска со работата, повредите на работа како и смртните случаи при работа.³

Работниците и/или нивните претставници од страна на работодавачите мора да бидат информирани за мерките кои ќе бидат преземени во однос на безбедноста и здравјето на работниот простор каде што работат. Работодавачите превземаат мерки и за обезбедување на зоните во кои се одвиваат работните активности за кои истите мора да дадат проценка на ризик по безбедноста и здравјето на вработените.

Мерките кои се преземаат за обезбедување на надворешен работен простор се однесуваат на личната заштитна опрема, опасна зона, микроклиматските услови, температурните разлики како:⁴

1. Обезбедување и одржување во исправна состојба и вршење на повремени прегледи и испитувања на опремата и средствата за работа,
2. Обезбедување на пропишаните услови за безбедност и здравје при работа како и поставување на знаци на опасни зони каде се одвива работниот процес,
3. Обука на вработените за безбедно извршување на работата,
4. Упатување на вработените на предвремени и повремени здравствени прегледи во овластена здравствена установа каде се врши медицина на трудот како и посебни здравствени услови кои мораат да ги исполнуваат вработените на работни места со зголемен ризик на работно место.

Условите за работа на отворен простор, пред сè, зависат од микроклиматските услови на територијата на која се извршуваат работните задачи. Во Република Македонија во последните 15 години, значајно е зголемен бројот на денови во кои е измерена

висока и ниска температура на воздухот. Географската положба на нашата држава е таква што температурните разлики во летниот и зимскиот период се многу големи и можат да варираат од -30 до +45°C. Тоа значи, дека сите работници кои работат во услови на отворено, се директно изложени на овие температурни варијации, како и на опасностите и ризиците кои произлегуваат од нив. Управата за Хидрометеоролошки работи (УХМР) прави разлика меѓу топлотни бранови, каде температурата се искачува до или е над 35°C повеќе од 6 денови и ладни бранови, каде температурата е под -5°C повеќе од 6 денови од просечната температура, измерена за тоа време во годината.⁴

Микроклима е збир на одредени метеоролошки фактори кои ги карактеризираат работниот простор и местото каде се извршуваат работните задачи. Такви фактори се:

- а) **Фактори на околината:** температурата, сончевата радијација, брзина на ветрот и релативна влажност на воздухот,
- б) **Лични фактори:** изолациски својства на облеката и метаболичка топлина.

За утврдување на условите за работа при извршување на работните задачи на отворен простор, освен горенаведените фактори, се зема предвид **т.н. топлински индекс**. Тој индекс го идентификува критериумот на граничната вредност, кој се темели на видот на работата која се обавува: лесна, умерено тешка, тешка и многу тешка. Исто така, предвид се зема и индивидуалната осетливост на работниците, односно нивните лични здравствени проблеми, со што се зголемува ризикот, за разлика од другите кои се со подобро здравје и полесно ги извршуваат работните задачи.⁴

Многу е важно, работниците кои се изложени на работи кои се извршуваат на отворен простор, било на високи или на ниски температури, да бидат снабдени со доволно течности, да не земаат потешки лекаства, да носат соодветна облека и лична заштитна опрема и да се со општо добро здравје.

Заради полесно извршување на работните задачи на отворен простор, пожелно е стручните лица за безбедност и здравје при работа, кои се назначени од работодавачите, да вршат мерења со комерцијални уреди за мерење на температурата на воздухот и согласно добиените мерења, да дадат насоки, како и во кои временски интервали во текот на денот најдобро е да се извршува работата, а да нема последици по здравјето на работниците.

Заштитната облека како: комплет одела, капи за глава, обувки и чорапи, очила, шлемови, ракавици, заштитни маски и друго, мора да се употребува согласно препораките на работодавачите, затоа што, работниците се изложуваат на дополнителен ризик кој дава негативни ефекти врз работата и врз нивното здравје. Тој ризик ги опфаќа: зголемен или намален крвен притисок, дехидратација, прекумерно потење, вдишување на штетни супстанции, зрачење (радијација), толински грчеви, толпотен удар, колабирање (губење свест), изгореници, хипертермија, хипотермија и други.⁴

Институтот по медицина на трудот, е овластен со закон да ги дијагностицира, верификува и регистрира професионалните болести. Сите горенаведени ризици доведуваат до професионални заболувања кои Институтот по медицина на трудот ги

регистрира како: професионална астма, штетата предизвикана од бучава, бруцелоза, туберкулоза, силикоза, хронично труење од олово и синдром на карпален тунел. Оттаму, како најопасни професии ги набројуваат: градежништво, земјоделство, црна металургија, а неодамна и некои технолошки професии.

Согласно статистиките на Меѓународната организација на трудот, секоја година се регистрираат околу 160 милиони нови случаи на професионални заболувања, што се последица на изложеност на штетни физички, хемиски или биолошки агенси и на несоодветни услови на работа. Околу 30-40% од нив преминуваат во хронични и иреверзибилни состојби, додека 10% доведуваат до целосен и траен губиток на работната способност. Регистрирани се повеќе од 150 физички и хемиски агенси, класифицирани како професионални канцерогени, на кои се изложени околу 20-30% од машката и 5-20% од женската професионално активна популација. Професионалните малигни заболувања се причина за околу 146 000 смртни случаи или за 1,4 милиони изгубени години на живот. Директните трошоци за дијагноза, лекување и рехабилитација на повредите при работа и професионалните болести, значајно го оптоваруваат здравствениот систем, а индиректните трошоци поврзани со отсуството од работа, изгубената работна способност и намалената продуктивност претставуваат дополнително оптоварување на националните буџети на секоја земја.⁶

Кон податоците од Европската Агенција за безбедност и здравје при работа (EU OSHA), професионалните болести и повредите на работа кои се последица на несоодветно организираниот систем за заштита при работа, ја чини секоја земја меѓу 2,6-3,8% од бруто националниот производ (БНП). Оттука, безбедноста и здравјето на работниците претставува, не само законска обврска, туку и суштинска потреба за подобрување на продуктивноста и економскиот прогрес на секоја земја. Тоа истовремено значи и можност за воспоставување баланс меѓу економскиот интерес, продуктивноста, здравјето и работоспособноста на работничката популација.⁵

За жал, во законската регулатива на Република Македонија, сеуште не се пропишани минималните барања за исполнување на условите за работа во неповолни климатски услови, за работниците кои работат на отворен простор, освен некои стандарди чија правна сила не е обврзувачка за работодавачите. Поради тие причини работниците се изложени на температурни разлики кои штетно влијаат на нивното здравје, кои не им дозволуваат да ги сработат своите работни задачи, како што можат во нормални услови. Институтот за јавно здравје во периодот на ниски или високи температурни разлики, излегува во јавноста со препораки за работодавачите, како и за работниците, а посебно за ранливите групи како: хронично болните лица, постарите работници, трудниците.

Сепак, за да се направи анализа на прашањето за неповолните микроклиматски услови врз здравјето на работниците, потребно е да се „затегне“ законската регулатива врз основа на експертиза од стручни лица и професори. Најмногу треба да се посвети внимание на инспекцискиот надзор, како орган за санкции кој не треба да биде само редовен, туку повеќе вонреден заради поголема контрола врз работодавачите, кои ги наложуваат работните услови. Поради тоа, мора да се донесат измени и дополнувања во законската и подзаконската регулатива кои ќе ги препорачаат максимално дозволените и препорачани вредности на температурите, на кои треба да бидат изложени работниците, без да влијаат неповолно на нивното здравје, а да се во согласност со ризикот за секое работно место.

Институтот за јавно здравје, освен што дава препораки за работа на високи и ниски температури, дава препораки и за еколошките загадувачи при работа на отворен простор особено за аерозагадувањето. Според податоците на Институтот за јавно здравје, најчестите болести во Република Македонија се поврзани со загадениот воздух. Дури 40% од популацијата има заболувања на респираторниот и циркулаторниот систем, а 55% заболеле децата до 6 годишна возраст од болести на горниот и долниот респираторен систем. Согласно статистиката на Институтот за јавно здравје, во 2012 година од воспаленија на дишните патишта, оштетувања на белите дробови, долги кашлици, астма, нарушена срцева работа, карцином на белите дробови, се лекувале дури 70.000 лица од сите возрасти или пресметано во денови 529.773 дена поминати во болниците и амбулантите. Светската Банка со студијата „Зелен раст“ 13 излезе со факти дека Република Македонија е петта држава по смртност од загадениот воздух, кој убива дури 1350 луѓе годишно (или 3 до 4 лица на ден). Тоа ја чини македонска економија 253.000.000 евра преку намалената продуктивност на населението и отсуството од работните места, а дека властите за жал ги игнорираат овие загуби и не ги спроведуваат законските мерки за спречување и намалување на загадувањето на воздухот. Овие статистички податоци потврдуваат дека аерозагадувањето претставува најголем еколошки здравствен ризик во светот.⁷

Во меѓународните и во домашните студии, како најголеми загадувачи се спомнуваат: индустриските загадувачи и испарувачи, сообраќајот, неконтролираната урбанизација на просторот и животната средина како и местоположбата на градовите. Затоа, се препорачува секаде каде има поголемо загадување да бидат поставени т.н. “Еколошки жешки точки” на локациите на кои има опасни материји кои струјат во воздухот (пример некогашната хемиска фабрика ОХИС, ОКТА, МАКСТИЛ и др).⁷

Еден од облиците на потешки и многу опасни загадувачи се цврстите лебдечки честички (ПМ10 и ПМ 2.5), кои претставуваат мешавина од течни и цврсти честички кои се суспендирани во воздухот од извори како чад и прашина или се формираат во воздухот преку трансформација на веќе емитирани гасови. За пример може да се спомнат мерните станици во Скопје кои покажуваат доста високо ниво на ПМ 10 и ПМ 2.5 честичките (дури 70-80% од вкупната концентрација на цврсти честички се ПМ 10 и ПМ 2,5) над дозволеното количество кое треба да изнесува под 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (во согласност со маргината на толеранција која е 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), а на кое Република Македонија е законски обврзана во согласност со европските стандарди. Имајќи го ова предвид, одредени земји, меѓу кои и Република Македонија имаат развиено индекс на квалитетот на воздухот – AQI. Air Quality Index, е нова мерка воведена која прави сума на сите измерени вредности од сензорите на една станица, прикажувајќи ја загаденоста на Европската скала за Common AQI од 0 до 100 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Мерка под 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ означува многу ниска загаденост, под 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - ниска, под 75 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - средна, под 100 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - висока, и над 100 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - екстремно висока (достапно на мобилна апликација - Мој Воздух - <https://mojvozduh.eu/web/>).

За жал Европската агенција за животна средина, со последниот извештај од октомври 2018 година, ја рангираше Република Македонија како најзагадена земја во Европа (<https://www.youtube.com/watch?v=78xDmfOdJfo>).

Со Законот за животна средина, од 1 Јануари 2006 година почна имплементацијата

на новите законски обврски за индустријата, а кои се однесуваат на интегрирано спречување и контрола за загадување.⁸ Секоја инсталација согласно Законот, во зависност од времето за кое е предвидена и во зависност од тоа дали ги употребува и користи природните богатства, согласно Законот за животна средина (Сл.Весник на РМ бр. 53/05, 81/05), мора да извади една од овие два вида на дозволи:

- **А интегрирана еколошка дозвола;**
- **Б интегрирана еколошка дозвола.**

Министерството за животна средина и просторно планирање во својот состав има Сектор за индустриско загадување и управување со ризик, кое се состои од следните одделенија: Одделение за интегрирано спречување и контрола на загадувањето, Одделение за хемикалии и индустриски несреќи и Одделение за управување со ризик и атмосфера. Заради таа цел донесена е Директивата (ИППС 96/61) за Интегрирано Спречување и Контрола на Загадувањето (ИСКЗ), на Советот на Европска Унија од 24ти Септември 1996 год. за Интегрирано Спречување и Контрола на Загадувањето, која претставува камен темелник на заедничката политика на ЕУ во областа на заштита на животната средина од големите индустриски загадувачи. Министерството за животна средина и просторно планирање е надлежен орган за издавање на А интегрирана еколошка дозвола, додека пак, за Б интегрираната еколошка дозвола надлежен орган се единиците на локалната самоуправа со исклучок на оние инсталации кои се наоѓаат во заштитени подрачја за кои дозволата ја издава Министерството за животна средина и просторно планирање.⁸

Целта за изработката на Интегрирани еколошки дозволи е да се постигне спречување или намалување на загадувањето на најмала можна мера, со што стандардите на квалитет на животната средина во Република Македонија ќе се подигнат на ниво на европските стандарди и норми.

Согласно директивите на Европската Унија за квалитет на воздух, земјите членки се обврзани да вршат мониторинг на квалитетот на воздухот со општоприфатените методи и принципи на оценување. Барањето за континуирано мерење на квалитетот на воздухот зависи од нивото на квалитет на воздухот и населението во одредена област. Земјите членки на Европската Унија известуваат за нивоата на загадување на воздухот. Иако, Република Македонија не е членка на ЕУ, обврзана е да ги следи и применува директивите на Европската Унија.

Во Република Македонија мониторингот на квалитетот на амбиенталниот воздух го вршат Министерството за животна средина и просторно планирање, кое управува со Државниот автоматски систем за квалитет на воздух, како и Институтот за јавно здравје со Центрите за јавно здравје од Скопје и Велес. Овие институции ја формираат државната мрежа за мониторинг на квалитет на воздух.

РЕШЕНИЕ – НАЧИНИ НА НАДМИНУВАЊЕ НА МОМЕНТАЛНАТА ПРАКСА

Во насока за надминување на проблемите кои произлегуваат од работа на отворен простор и штетноста од еколошките загадувачи во Република Македонија, треба да се работи на подобрување на законските и подзаконските акти преку т.н. мултисекторски пристап. За таа цел, институциите треба да донесат измени и дополнувања на постојната регулатива, со што ќе се пристапи кон единствен модел, кој ќе го подобри полето на безбедност и здравје при работа. Институциите, кои мора да се вклучат во тој процес, се: Министерството за здравство, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за животна средина и просторно планирање, Дирекција за заштита и спасување, Националниот совет за безбедност и здравје при работа, Институтот за јавно здравје, Институтот по медицина на трудот, Државната трудова инспекција, локалната самоуправа, невладиниот сектор и секако, експертската и професионална заедница. Министерството за здравство има донесено акциони планови во услови на топлотни и ладни бранови, кои влијаат врз здравјето на населението.

Управата за хидрометеоролошки работи е вклучена во Европската веб страна за најави (www.meteoalarm.eu). Управата секојдневно дава известување за подрачјата во Македонија, кои се поделени во 6 региона според климатските карактеристики и внесува редовна или вонредна прогноза за нивоата на потенцијална опасност од временски непогоди, меѓу кои е и опасноста од појава на ладни и топлотни бранови.

Топлотните бранови, се многу опасни по здравјето на работниците и воопшто на населението. Статистиката покажува дека морбидитетот и морталитетот на населението е поголем во однос на ладните бранови. Владата на РМ излегува со акциони планови за справување со топлинските бранови и во соработка со Управата за хидрометеоролошки работи секојдневно известува во која фаза се наоѓа државата⁹. Постојат 4 фази на топлотни бранови:

- 1. Зелена фаза - подготвителна** (почнува од 1 мај секоја година со припрема на одговорните институции за спроведување на препораките и мерките за одговор при топлотни бранови).
- 2. Жолта фаза – предупредувачка** (оваа фаза станува активна по надминување на прагот - температурните граници за температури од зелената зона),
- 3. Портокалова фаза – постоење на топлотен бран** (институциите излегуваат со препораки за работа на отворено, движење на населението, ослободување од работа на работниците постари од 60 години и на бремените жени, хронично болните да земаат редовна терапија, аларм за здравствените институции да постапуваат по повик и др.).
- 4. Црвена фаза – топлотен бран** (кризна состојба која предвидува вонредна состојба како елементарна непогода каде институциите го вклучуваат Републичкиот план за заштита од природни непогоди и други несреќи).

За да се избегне топлотната исцрпеност, да се постигне работната норма и работниците да не губат приходи, односно да се овозможи работната продуктивност, институциите и работодавците треба да ги преземаат следните мерки:

- Државните институции да донесат подзаконски правни акти – Правилници кои ќе бидат со обврзувачка правна сила за сите работодавци, кои ќе бидат должни во зависност од фазата во која се наоѓа метео алармот да не им дозволуваат на работниците да работат на високи температури, кои се непогодни за нивното здравје и безбедност или да го направат работното време во смени во саатите во кои температурата е повисока од критичната,
- Да вршат контрола на работниот процес и да извршат проценка на ризик на работните места,
- Да преземаат превентивни мерки, кои ќе се однесуваат на соодветна организација на работата на отворен простор,
- Да ги информираат работниците за високите температури, за топлотните бранови и за штетноста на УВ зраците. Да ги едуцираат за давање прва помош и за другите постапки и мерки кои треба да се превземат за спречување на можните последици од влијанието на топлината врз нивното здравје,
- Да не наметнуваат прекувремена работа и да овозможат да се користат паузите за одмор кои се утврдени со закон. Ако е потребно, работниците да користат дополнителни паузи за одмор, кога температурата е висока, особено меѓу 11.00 и 17.00 часот,
- На работниците да им обезбедат разладување во определени простории или место под сенка, заради разладување на телото и намалување на топлинските шокови на телото од високите температури,
- Да го следат здравјето на работниците и да организираат превентивни медицински прегледи, согласно Законот за безбедност и здравје при работа,
- Да обезбедат лична заштитна опрема (ЛЗО) и да бараат задолжителна употреба на личните заштитни средства, да препорачуваат носење соодветна облека, земање потребни количини течности, посебен режим на исхрана во летниот период,
- Работниците задолжително да носат очила за заштита од УВ зрачење за да се избегне т.н. блештавост од сонцето, како и заштитни капи за заштита од прекумерно потење,
- Да им обезбедат на работниците ладни напитоци за одржување на хидратацијата на организмот,
- Да формираат групи од по 2 или 3 работници, кои ќе работат на топли температури, додека другите се на пауза или на разладување,
- други превентивни мерки.

Кога студот се комбинира со тешка физичка работа, голем замор, губиток на течности или одредени постоечки здравствени состојби, штетните ефекти се интензивираат, што може да доведе до одредени патолошки состојби, инвалидност, дури и смрт. Продолжената експозиција на многу ниски температури, кај работниците може да предизвика сериозни здравствени проблеми.⁴ Најсериозните нарушувања се однесуваат на појава на хипотермија или разладување на целото тело, кои барат итно медицинско згрижување, во спротивно може да доведат до фатален исход.

Со зимските температури институциите мора заеднички да се справуваат, а мерките и активностите што ќе ги преземаат, ќе зависат од фазата која во моментот ќе биде прогласена. Во акциониот план за превенирање на штетните влијанија и последиците од студеното време и студените бранови врз здравјето усвоен од Владата се предвидени 4 фази на студени бранови:¹⁰

- 1. Зелена фаза** – подготвителна,
- 2. Жолта фаза** – предупредувачка (се објавуваат препораки до јавноста, се дава налог за активирање на општите и специфични мерки доставени до здравствените, образовните и социјални установи, има посебен пристап кон изолираните лица и бездомниците, како и се дава помош на ранливите групи за огрев, храна и лекови),
- 3. Портокалова фаза** - која веќе укажува на студен бран (се даваат препораки за работниците над 60 годишна возраст, на бремените жени, се скратува работното време, се реорганизира работното време во образовните установи) и
- 4. Црвена фаза – студен бран** (се предвидува прогласување на кризна состојба, се бара решение за недостиг на електричната енергија, се даваат препораки за отежнатиот сообраќај, особено на ризичните патни правци и се активира Републичкиот план за заштита од природни непогоди и други несреќи).

Препораки кои треба да ги преземат институциите, работодавачите и работниците во услови на ниски температури се:

- Државните институции да донесат подзаконски правни акти – Правилници кои ќе бидат со обврзувачка правна сила за сите работодавци, кои ќе бидат должни во зависност од фазата во која се наоѓа метео алармот, да не им дозволуваат на работниците да работат на ниски температури, кои се непогодни за нивното здравје и безбедност,
- Работодавачите да го изменат работното време во смени, во периодите во кои температурата е пониска од критичната,
- Работниците да носат слоевита, незатегната и топла облека,
- Работниците да носат капи за главата, затоа што дури 50% од топлината на телото се губи преку површината на главата и вратот,
- Да не се дише ладниот воздух директно, туку преку марама или шал, од лесна ткаенина,
- Работниците да носат наочари за заштита од УВ зрачење за да се избегне т.н. блештавост од снегот,

- Работниците да не носат целосна маска за лице, односно просторот за очи да биде одделен од просторот за дишење за да не се замаглува штитникот за очи или наочарите при издишување,
- Работниците да носат заштитни одела и комплети, согласно стандардите пропишани за работна облека,
- Работниците да носат слоевита облека заради менување на истата при прекумерно потење и загрејување за одржување на топла и сува кожа,
- Работната облека да биде изработена од материјал кој не дозволува продор на ветар и ладен воздух,
- Работниците да носат чорапи и тоа 2 пара: внатрешни (изработени од свила, најлон или волна) и надворешни, кои треба да бидат поголеми од внатрешните за да не затегаат нозете и да има нормален проток на крв,
- Работниците да носат заштитни ракавици за заштита од ладно,
- Работодавачите да опремаат грејни места за одмор (шатори и простории за греење на работниците),
- Работодавачите да формираат групи од 2 или 3 работници кои ќе работат на ладни температури додека другите се на пауза или на загревање,
- Работодавачите да ги едуцираат работниците, за работа на ниски температури, како и за давање на прва помош и препознавање на знаци на хипотермија,
- Работодавачите да им обезбедат на работниците топли напитки во текот на работните саати и да им укажат на видот на храната која ја внесуваат, а која делува на температурата на телото, како и дека не смеат да конзумираат алкохол и опојни средства и
- други превентивни мерки.

Што се однесува до еколошките загадувачи, препораките доаѓаат од институциите, како и од невладиниот сектор. Во Република Македонија постојат повеќе еколошки друштва, кои секоја сезона излегуваат во јавноста со нивни препораки, како да се спречи прекумерното загадување.

За жал Република Македонија, односно Министерството за животна средина и просторно планирање, немаат донесено подзаконски правни акти кои ќе имаат обврзувачка сила за сите институции и работодавачите да даваат известување за фазата во кои гранични вредности е аерозагадувањето.

Препораки кои ќе бидат од полза за работниците, кои работат при екстремно еколошко загадување се:

- Државните институции да донесат подзаконски правни акти – **Правилници** кои ќе бидат со обврзувачка правна сила за сите работодавачи, кои ќе бидат должни, во зависност од фазата во која се наоѓа загадувањето, да не им дозволуваат на работниците да работат во часовите кои се непогодни за нивното здравје и безбедност, како и да го направат работното време во смени во часовите во кои загадувањето е со помали концентрации на штетни супстанции,
- Општините, односно советите на општините, во секоја грејна сезона, задолжително да носат одлуки во кои ќе се презентираат препораките како да се намали загадувањето,
- Општините со одлука да стават привремена или делумна забрана за сообраќајот, кој е еден од главните причинители за загадување на воздухот и да се стимулира користењето на јавниот сообраќај,
- Работодавачите да ги ослободуваат од работа: хронично болните лица, трудниците, постарите работници, работниците со хронични белодробни заболувања, работниците со прележан срцев или мозочен удар,
- Работодавачите да го реорганизираат работното време во смени, заради критичните часови кога е најголемо загадувањето,
- Општините да им наложат на комуналните претпријатија да ги прскаат улиците со калциум магнезиум ацетат за намалување на загадувањето на воздухот особено кога е големо количеството на ПМ 10 честичките,
- Институциите да им наложат на градежните компании да користат вода за намалување на прашината, односно прскање, миење на гумите на камионите пред градилиштата, а градежните машини да ги пренесуваат до градилиштата до 7:30 часот наутро,
- Државниот инспекторат за животна средина, да изврши ограничување на емисиите од Б-интегрираните дозволи и помалите стопански капацитети и да вршат зачестена контрола на инсталации кои поседуваат А-интегрирана дозвола,
- На териториите на општините со најголема загаденост да се насади повеќе зеленило и дрвја заради прочистување на загадениот воздух,
- Институциите со построги законски норми да им забранат на домаќинствата со сопствено греење палење со отровен отпад, гуми и несоодветни горива,
- Институциите со построги законски норми да забранат палење оган на отворено,
- други превентивни мерки.

После сите овие набројани мерки кои треба се преземаат, секогаш кога налагаат временските и еколошките услови треба да се посвети внимание и на професионалните болести, кои за жал не се ставени во ниту еден обврзувачки документ или регистар, а кои најмногу влијаат на здравјето на работниците, кои работат на отворен простор и другите работници воопшто.

Меѓународната класификација на болестите (МКБ) претставува стандардна дијагностичка алатка која ја користат докторите, медицинските сестри, истражувачите, епидемиолозите, статистичарите и многу други кои се занимаваат со анализа на здравствената состојба на населението. Оваа меѓународната класификација на болестите овозможува систематско запишување и распоредување на болестите со сродните здравствени состојби, кои се регистрирани во многу различни здравствени извештаи. Таквата класификација дава систем на категории, кој овозможува лесно складирање, пронаоѓање и анализа на здравствените податоци и нивното соодветно користење во здравствената и витална статистика.¹¹

Професионалните болести, се дефинирани како сите оние болести кои се јавуваат како резултат на присуство на професионални штетности на работното место, кои можат да имаат директно и непосредно негативно влијание врз здравјето на професионално експонираните работници. Карактеристично за професионалните болести е нивната професионална етиологија, т.е. документираната поврзаност на болеста со изложеноста на работникот кон конкретната професионална штетност, односно постоење на зголемен специфичен професионален ризик на неговото работно место, што значи дека не е доволно само да постои изложеност на работникот на некоја професионална штетност, која сама за себе не мора секогаш да предизвика појава на професионална болест, туку мора да биде докажано дека времетраењето на изложеноста на одредена концентрација/ниво на штетни агенси во работната средина, може да претставуваат зголемен ризик за појава на болест или професионално оштетување. За секое поединечно професионално заболување, секогаш мора да се измери концентрацијата/нивото на некоја професионална штетност на работното место, дали ќе биде значително поголема од законски утврдените максимално дозволени вредности (Мдв). Секако треба да се спомне и времетраењето на работата кое работникот го поминува изложен на штетни влијанија. За да се минимизира професионалниот ризик и да нема основ за појава на професионална болест, работникот не треба да поминува повеќе од 8 часа дневно или треба да се превземени други мерки за заштита, со кои се намалува индивидуалната изложеност (пр. носење на лични заштитни средства, како што се респиратори за хемиски штетности или антифони за заштита од бучава). Спротивно на тоа, концентрацијата/нивото на некоја професионална штетност може да биде помала од законски утврдените максимално дозволени вредности (Мдв), но ако работникот на тоа работно место минува повеќе од 8 часови дневно или извршуваа многу тешка физичка работа, со што се зголемува бројот на респирации и во организмот навлегуваат поголеми концентрации/вредности на професионална штетност од Мдв.¹¹

Секоја професионална болест е последица на условите што го карактеризираат работниот процес и се јавува само доколку постои зголемен професионален ризик на работното место. Фактори од кои зависи настанувањето на професионалните болести се делат на:

- 1. Непосредни (директни) фактори:** небезбедни или несоодветни работни постапки, небезбедни услови за работа, неисправни машини, нарушување на нормалниот технолошки процес (тесно грло), неисправност на рачните алати, неисправна електрична инсталација, несоодветни микроклиматски услови, осветлување, бучава, неносење на лична заштитна опрема и други и
- 2. Придонесувачки (индиректни) фактори:** психофизички карактеристики на работникот - ментални реакции, концентрација, внимание, емоционална стабилност, координација, мотивираност, физичкиот статус – замор и премор, оштетување на слухот, видот, хронични болести, акутни влошувања на здравствената состојба, оптоварување и стрес на работа, лоша организација на работата и други.¹¹

Професионалните болести доведуваат до нарушено здравје, намалена работоспособност, намалена продуктивност, хронични заболувања, па дури и до смрт. За повреда при работа со смртен исход се смета секој смртен случај кој настанал поради причини кои се во директна и/или индиректна врска со повредата на работа, а се случиле во рок од една година по повредувањето. Тука спаѓаат и компликациите од медицинските/хируршките интервенции кои се однесуваат на повредата на работа и/или нивните последици врз здравјето на повредениот работник каде настапила смрт.

Според Закон, дефиницијата на професионална болест е утврдена со чл. 40 од Законот за пензиско и инвалидско осигурување (Сл. весник на РМ бр. 98/12), каде како професионални болести се определени болестите причинети со подолго непосредно влијание на процесот и условите на трудот врз работната способност на осигуреникот. Тие болести се утврдени со Правилникот за листата на професионални болести (Сл. весник на РМ бр. 88/04), кои во Република Македонија се признати како професионални болести.¹¹

Правилникот содржи 107 болести по следната распределба:

1. Заболувања предизвикани од хемиски агенси (53 професионални болести),
2. Кожни заболувања и кожни карциноми (10 професионални болести),
3. Заболувања на респираторниот систем и карциноми (44 професионални болести).¹²

Република Македонија уште во 1996 година ја отпочнала примената на МКБ-10 (Десетата ревизија на Меѓународната класификација на болести одобрена на 43-то собрание на СЗО од 1990 година), во која се наложува на секоја земја да има национален систем за регистрирање на професионалните болести, а сеуште го нема воспоставено истиот, ниту пак има Прирачник со кој би се олеснило кодирањето/шифрирањето на професионалните болести и повредите на работа.

За жал и после 11 години од примената на Законот за безбедност и здравје при работа, сеуште недостасува национален систем за известување за извршената работа од страна на овластените правни субјекти за безбедност при работа и овластените служби за медицина на труд.¹¹

Република Македонија мора преку Министерството за труд и социјална политика, заедно со другите државни институции, како и со невладините организации, експертската фела и синдикатите на работниците во најбрз можен рок да направат сеопфатна анализа и врз основа на истата да донесе:

- **Правилник** за утврдување на професионалните болести кои се јавиле на територијата на РМ (од 2004 година листата не е ажурирана, а професионалните болести се многу побројни од наведените),
- **Регистар** на професионални болести (сеуште не постои регистар каде може да се најдат сите професионални болести на територијата на РМ),
- **Правилник** за работа на отворен простор во неповолни временски непогоди (сеуште нема таков правилник каде ќе бидат обврзувачки насоките на институциите, Управата за хидрометеоролошки работи и надворешните експертски тела за работа на отворен простор според предупредувачките фази на микроклимата),
- **Правилник** за работа на отворен простор во неповолни еколошки услови, (сеуште нема таков правилник каде ќе бидат обврзувачки сите насоки на институциите и надворешните тела за работа на отворен простор според различните фази на аерозагадувањето).

ПРЕПОРАКИ ОД ЗАКОНОДАВНАТА РЕГУЛАТИВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Република Македонија, како членка - кандидат за влез во Европската Унија, треба сериозно да се заложат за донесување на законски и подзаконски акти, кои ќе ја дополнат постоечката регулатива и ќе ја унапредат, според извештаите од Европската Комисија. Во Извештајот од Европската комисија од април 2018 не е посветено многу внимание за безбедноста и здравјето при работа, но сепак во поглавјето 27 – Животна средина и климатски промени, дадено е во кратки црти што е усвоено и дали има напредок според последните дадени препораки¹². Овде може да се наведат следните препораки/коментари како:

1. Делот што се однесува на справувањето со ризици за индустриското загадување и управување со ризик, новиот нацрт закон за индустриско загадување поврзан со законодавството за спроведување е направен, но сè уште не е усвоен. Не е направен напредок за транспонирање на Директивата СЕБЕСО III, регулативите за еко - етикета на ЕУ или ЕМАС¹².
2. Планот за намалување на емисиите за големи инсталации за согорување беше одобрен од страна на Секретаријатот на енергетската заедница. Постигнат е одреден напредок во издавањето на интегрираните дозволи, но потребно е понатамошно подобрување на квалитетот на истите¹².
3. За хемикалиите, потребни се повеќе работи во врска со спроведувањето на регистрацијата, евалуацијата, овластувањето и ограничувањето на хемикалиите

(REACH) како и класификација, означување и прописи за нивно пакување. Допрва треба да се усвои законодавството за спроведување, кое се однесува на хемикалиите, заедно со соодветни капацитети за мониторинг и имплементација¹².

4. За бучава, конечно, започна подготовка за на стратегија за бучава, но треба да се донесат соодветни акциони планови¹².

Исто така, во Извештајот на Европската Комисија од 2018 во Поглавјето 19 – Социјална политика и вработување, накратко дадено е до каде се применуваат препораките на Европската Унија и од истиот може да се види дека, Република Македонија не напредувала како што и било препорачано:

1. Во извештајот може да се прочита дека клучните предизвици за Државниот инспекторат за труд се недоволната екипираност и недоволниот капацитет во однос на бројот и нивоата на квалификација на своите инспектори¹².
2. Општата свест кај работодавачите и вработените за прашањата поврзани со здравјето и безбедноста на работното место е малку подобрена. Сепак, спроведувањето на законските одредби останува и е недоволно, како и административните капацитети што ја опфаќаат таа област. Стратегијата за безбедност и здравје при работа е ажурирана за периодот 2017-2020, додека претходната стратегија беше само делумно имплементирана. Најважното за безбедноста и здравјето при работа е тоа што не постои релевантно тело за надзор и спроведување на законодавството за безбедност и здравје при работа¹².
3. Во 2017 година, според извештаите на ГО, имаше 118 пријавени повреди на работното место, од кои 24 биле фатални по животот на работниците. Постојат соодветни законски одредби за да се овозможи функционирање на социјалниот дијалог, но учеството на социјалните партнери во формулирањето на политиката и во процесите на донесување одлуки останува несоодветно¹².

Како што може да се види и од Извештајот на Европската Комисија од 2018 година Република Македонија не ги исполнува стандардите за подобрување на областа за безбедност и здравје при работа, како и за унапредување на животната средина.

Затоа, потребно е да се преземат конкретни мерки кои ќе водат до подобрување на законската и подзаконската регулатива, која ќе ги сведе на минимум ризиците по здравјето и работоспособноста на работниците. Потребно е да се почне со основните стандарди кои се применуваат во земјите на Европската Унија, за обезбедување на здрава работна средина, како и за унапредување на животната средина, која е неизоставен дел од секојдневното живеење.

Како некои од стандардите кои можат да се воведат се:

- Унапредување на животната средина (преку измена и дополна на постојната законска регулатива која ги опфаќа: Законот за квалитет на амбиенталниот воздух, Законот за заштита на природата, Законот за управување со отпад, Закон за води, Закон за заштита од бучава и др),
- Унапредување во областа на безбедност и здравје при работа (преку измена и дополна на постојната законска регулатива која ги опфаќа: Законот за здравје и безбедност и Правилниците кои се направени според истиот закон,

особено да се даде примат на инспекцискиот надзор, односно поголема вклученост на Државниот трудов инспекторат, како и на Министерството за труд и социјална политика),

- Да се направи регистар на професионалните болести кои опфаќаат голем број на професионални ризици за секое работно место, при што државата ќе има евиденција во која индустрија се јавуваат најчестите професионални болести и потоа ќе работи во насоки на подобрување на условите во кои работат загрозените работници, како и донесување на мерки преку законски и подзаконски акти,
- Да се изготват, на ниво на Република Македонија, повеќе основни прирачници за работата на отворен простор во непогодни временски температурни разлики, како и при еколошки загадувачи, со што ќе се олесни едукацијата на работниците од страна на работодавачите и ќе се намалат професионалните ризици,
- Да се регулира законски, во најстрога форма одлуката за увозот на половни возила, кои испуштаат штетни гасови кои директно влијаат на здравјето на целокупното население и Владата да донесе одлука за субвенционирање за купување возила на електричен погон,
- Да се ограничи патничкиот сообраќај, особено во периодите кога е најголемо загадувањето и да се користи јавниот превоз, кој исто така мора да биде на гориво кое не е толку штетно по здравјето на населението,
- Да се посвети повеќе внимание на условите за издавањето на интегрираните еколошки дозволи, како и на обврските на барателите на истите за зачувување на животната средина,
- На еколошките здруженија, граѓанскиот сектор и на експертските тела да им се даде повеќе слобода да влијаат и предлагаат програми за подобрување и унапредување на животната средина,
- Да се засадуваат повеќе зелени површини, заради природно чистење на загадениот воздух и тоа повеќе во урбаните средини каде загадувањето е поголемо,
- Министерството за животна средина и просторно планирање, пред секоја грејна сезона, да излезе со предлог мерки и соопштенија како да се намали на најниско ниво аерозагадувањето и да се изрекуваат најстроги законски глоби, против причинителите кои свесно доведуваат до загадување,
- Најавуваниот Фонд за животна средина во програмата на Владата од 2017 година, која дава гаранција дека средствата добиени од такси за животна средина, ќе бидат наменети за проекти за подобрување на квалитетот на медиумите во животната средина, конечно да биде составен и да почне да работи преку мониторинг на Министерството за животна средина и просторно планирање и меѓународни тела,

- Да се изградат очекуваните Регионални центри за управување со отпадот, кои најсоодветно ќе се справуваат со комуналниот, индустрискиот, медицинскиот отпад,
- Да се изградат пречистителни станици, на местата каде има најмногу загадување и каде најмногу е погодено населението, како и работниците кои половина од денот го поминуваат на своите работни места на отворен простор и се една од ранливите групи,
- Да се изготви предлог проект за финансирање на студија за спроведување мерки и активности, како најефикасно да се редуцираат PM 10 и PM 2.5 честичките, на територијата на Република Македонија, како едни од најштетните по здравјето на населението,
- Да се одржува државната мониторинг мрежа за квалитет на амбиентен воздух преку конзистентна набавка на резервни делови, гасови за калибрација, материјали потребни за анализа на тешки метали,
- Редовно да се одржуваат метеоролошките станици преку редовна набавка на резервни делови, калибрација на инструментите за секојдневно мерење,
- Човечките и техничките ресурси од институтите за јавно здравје, кои секојдневно работат на процена на здравствено еколошките ризици, мора да се обновуваат константно и да се обучуваат со современи техники за процена на ризици и обезбедување докази за истото, со посебен акцент на управување со жешките индустриски точки,
- Да се наложи на работодавачите да имаат почесто обуки за безбедност и здравје при работа, чии придобивки се зголемување на свеста, пониски стапки на несреќи, постигнување на поздраво и побезбедно работно место, навремена идентификација на опасностите и штетностите, проценување на ризиците и развивање на начини и корективни и контролни заштитни мерки. Преку овие обуки, работодавачите ќе имаат подобра контрола на ризиците на работното место, попродуктивна работна сила, пониски стапки на отсуство, економски зголемена продуктивност и др.

БЕНЕФИТ

Кога Република Македонија ќе почне да ги спроведува мерките и препораките на Европската Унија, односно кога ќе се измени и дополни законската и подзаконската регулатива, кога ќе се зајакне положбата на невладиниот сектор, како и кога ќе има постојан мониторинг од државните институции, бенефитот го добива секоја од страните.

Бенефит ќе има, најпрво по здравјето на работниците и населението, кои се главен двигател на општеството и чие здравје, живот и интегритет им се уставно загарантирани и кои мора да бидат почитувани од државните институции. Здравјето е фундаментално право на секој поединец, кое во денешно време, за жал е доста запоставено во сите сегменти, па затоа има и толку смртни случаи и толку тешки

болести без разлика на возраста во која е нарушено. Република Македонија преку своите институции мора да работи на оваа област, затоа што ако нема здрави генерации нема да има ни здраво поколение.

Бенефит ќе има економијата, која е една од фундаменталните гранки на државниот систем. Поздрави работници значи: пораст на економијата, пораст на индустриските капацитети, пораст на странските инвестиции во земјата, пораст на бруто домашниот производ, намалување на трошоците за боледувања и разни професионални болести и инвалидитет, зголемен раст на профитабилноста на компаниите. Колку е подолг работниот век на работникот, толку помалку трпи работодавецот каде тој работи, особено за : обезбедување и остручување на нови работници, да губи средства на нови обуки, да троши финансиски средства на вонредни прегледи и други работи кои освен загубата на работникот, носи загуба и на финансии кај работодавците. Кај работниците секогаш има позитивен ефект кога има помалку тензии и нивните здравствени проблеми се случуваат ретко. Во пријатна работна средина, чувството на благосостојба и ентузијазам за работа природно се многу посилни. Се јавува општа здравствена свест, која оди подалеку од границите на дадената работа. Министерството за труд и социјална политика, исто така има корист, кога има помалку пребарување на медицинска и рехабилитацииска помош и кога вработените имаат подолг работен век. Податоци од различни национални анализи покажуваат дека системите за социјално осигурување можат да заштедат дури 1/3 од трошоците за болести, условени од работата преку мерки за заштита на здравјето.

Бенефит ќе има животната средина која не опкружува и без која не можеме, но мора да работиме на секојдневно подобрување на квалитетот на воздухот, на метеорошките услови за време на работа преку секојдневно мерење и давање препораки, на намалување на аерозагадувањето, како и на загадувањето од сите останати фактори затоа што без здрава животна средина нема здравје, без здравје нема работа, без работа нема егзистенција, а без егзистенција нема ниту нормален живот, кој за жал станува потешок во 21 век, кога технологијата го достигнува својот максимум, за да го олесни истиот. Мора да се напомене дека бенефит ќе имаат сите засегнати страни во овој процес.

Република Македонија како земја-кандидат за влез во Европската Унија, ќе го има најголемиот бенефит, преку воведување на мерките и препораките на Европската Комисија кои се најважните чекори кон поздрава работоспособна нација. Тоа ќе ја доведе земјата до поголем развој на сите полиња од животот на поединецот. Сепак, Република Македонија треба уште да работи на подобрување на безбедноста и здравјето на работниците преку програми, обуки, меѓународна помош, измени во постојното законодавство, поголем мониторинг од државните институции како и од меѓународните тела. Сето тоа е само дел од европските интерграции за да стане полноправна членка на Европската Унија.

ПОВИК

Овој документ е само еден краток осврт на моменталната состојба во Република Македонија во врска со работата на отворен простор во услови на екстремни временски и еколошки услови.

Како што е спомнато и погоре, за да почне да се решава проблемот во оваа фундаментална област, во општеството мора да се направи подетална анализа, како и да се пристапи кон проблемот на мултисекторско ниво. Потребно е во побрзо време да се повикаат “на маса” државните институции како: Министерството за животна средина и просторно планирање, Националниот совет за безбедност и здравје при работа, Институтот за јавно здравје, Институтот по медицина на трудот, Државната трудова инспекција, локалната самоуправа, невладиниот сектор, еколошките друштва и секако, експертската и професионална заедница да се почне од анализа од страна на сите наброени и да се даде една рамка од каде би почнал процесот за подобрување на животната средина и со тоа и подобрување на здравјето и животот на работниците. Секој направен чекор од институциите, како и од експертската фела ќе доведе до напредување на здравјето и безбедноста на овие работници, како и на сите работници воопшто, а Република Македонија сигурно ќе добие и подобар извештај за напредок од Европската Комисија. Само со работа и напредок Република Македонија ќе стигне и до нејзината цел да стане рамноправна членка на Европската Унија и со тоа да го подобри квалитетот на животот на своите граѓани.

Користена литература:

1. Устав на Република Македонија (донесен на 17 ноември 1991 година, и објавен во „Службен весник на РМ“ број 52 од 22.11.1991 година),
2. Конвенција за безбедност и здравје при работа 1981 година, (Бр.155) Усвоена на 22.06.1981 година на 67 седница во Женева, а стапува на сила 11.08.1983 година) <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/konvencii%20zbirka.pdf>,
3. Закон за безбедност и здравје при работа (Службен весник на РМ, бр 92/07), <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/zakon%20za%20bezbednost%20i%20zdravje%20pri%20rabota.pdf>
4. Работа на отворено во услови на високи и ниски температури (изготвил Елисавета Стифкова), Скопје 2018 година : Институт за јавно здравје на Република Македонија, <file:///D:/Работа-на-отворено-во-услови-на-високи-и-ниски-температури.pdf>
5. Прирачник за Проценка на Професионалниот Ризик (Скопје, Декември 2009 година) <http://www.orm.org.mk/images/documents/priracnici/priracnik%20za%20ppr%20mk.pdf>
6. Задачи и активности во медицина на трудот, Проф д-р Елисавета Стифкова, (Скопје 2007), <http://studiorum.org.mk/doc/preventivni%20pregledi.pdf>
7. Загадувањето на Скопје: Злосторство без злосторници- Призма <http://prizma.birn.eu.com/мк/стории/загадувањето-на-скопје-злосторство-без-злосторници>
8. Министерство за животна средина и просторно планирање - ИСКЗ http://www.moepp.gov.mk/?page_id=944
9. Акционен план за превенирање на последиците од топлотните бранови врз населението во Република Македонија 09.08.2017, [Hhttp://toplotnibranovi.mk/index.asp?datums=09.08.2017,](Hhttp://toplotnibranovi.mk/index.asp?datums=09.08.2017)
10. Акционен план за превенирање на штетните влијанија и последиците од студеното време и студените бранови врз здравјето (ноември 2012), <file:///D:/akcionen-plan-studeno-vreme.pdf>
11. Меѓународна класификација на професионалните болести и повредите на работа/International Classification of Occupational Diseases and Injuries at Work, https://www.researchgate.net/publication/293651592_Megunarodna_klasifikacija_na_profesionalnite_bolesti_i_povredite_na_rabotaInternational_Classification_of_Occupational_Diseases_and_Injuries_at_Work
12. Извештај на Европската Комисија за Република Македонија (април 2018 година), <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2018/04/20180417-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-report.pdf>
13. Зелен раст и климатски промени во Македонија Програма за аналитичка и советодавна поддршка (ноември 2012 година), <http://siteresources.worldbank.org/INTMACEDONIA/Resources/ZelenrazvojKratokizvestaj,Noemvri2012.pdf>

